36855

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena.
Kńiga VII.

Zagreb 1902

O dječjim igrama.

Napisao dr. Fr. Ilešič.

NATIONAL BIBLIOTHEK LAIBACH
030043415

I.

Brojeńe.

Nekim filosofima činili su se brojevi jezgrom svega, što biva, pa i prosti narod sviju krajeva tražio je u brojevima sudbinu čovječju lučeći sretne brojeve od nesretnih, te im pripisivao osobitu tajnu snagu — samovoļno im davao smisao, koji oni sami sobom kao gole forme nemaju.

Vjerskom je sadržinom ispuńena jedna pjesma u „Hagadi“, koja se počińe riječima: „Jedan, tko zna to?“[1]

Brojevima se može označiti i ritam, kao što se na pr. drži ritam kretańa kod gimnastike ili kod vojnika brojeći „jedan, dva“. Dakako mjesto da se ponavļaju prva dva broja, može se i nastavļati u brojeńu: tri, četiri, pet itd.

Upravo vojnike rado našļeduju djeca u svojim igrama. Nije dakle čudo, ako ona među riječi svojih igara upleću i „jedan, dva“.

U mome štajerskom zavičaju (Sv. Juri ob Ščavnici) ovako govore djeca:

Eden, beden, dva roglá,
v našoj mlaki ded bubļa.
Tri, štiri,
po sekiri.
Pet, šest,
gor na peč.
Sedem, osem,
tak te plosnem.
Devet, deset,
črni pesek.

[1] Vidi predašńi članak.

36152

Brojeńu se ovdje pridružio i srok. Već se djeci mili srok kao najznačajniji izraz ritmičkih muzičkih vrsta. Očevidno samo radi ńega dodate su brojevima riječi kao „dva rogla“ itd., kojima nedostaje svaka unutrašńa sveza.

Vrlo slične su ńemačke dječje igre u sredńoj Štajerskoj. Ondje glasi tekst:

Eins, zwei,
Papagei.
Drei, vier,
Mückenbier.
Fünf, sechs,
mei liebe Hex.
Sieben, acht,
Kiechl bach.
Neun, zehn,
Doppelbier.
Elf, zwölf,
dürre Nuss.
Dreizehn, vierzehn,
du bist us. (Zeitschr. f. ö. Volkskunde II. 97 i d.)

Obično se ńemačka djeca i po ovim stihovima ređaju u vrste u igri:

Eins, zwei,
Polizei.
Drei, vier,
Grenadier.
Fünf, sechs,
halbrechts.
Sieben, acht,
gute Nacht.
Neun, zehn,
schlafen gehn.

Sâm sam već čuo ovakvo brojeńe u ńemačkim gradovima, a napose me na ń upozoriše u ital. Gorici, gdje su se tako igrala djeca u vježbaonici tamošńe učiteļske škole.

U pomenutome već časopisu „Zeitschrift für öst. Volksk.“ (IV. 210 i d.) čitamo i ovaj tekst:

Eins, zwei, drei, vier, fünf, sechs, sieben,
Gott hat mir drei Brief geschrieben:
einen für mich,
einen für dich,
einen für Kaiser Heinrich.

Ili:

Eins, zwei .... sieben,
acht, neun, zehn, elf, zwölf, dreizehn,
geh hin nach Weizen,
geh hin nach Korren,
dort sind Esel geboren.

Ili:

Eins, zwei, drei, vier,
du bist zaundürr.

Brojeńe kod igre daje, što no riječ, takt. Kako kovači gvožđe kuju po taktu, tako i drugovi radnici pjevajući opravljaju svoj posao; u Danskoj se baš uz ovakve pjesme s brojevima mladež uči plesti i čipkati.

O staroj „pedagogiji štapa“ govore francuski stihovi:

Un, deux, trois,
la meotte en bas;
quattre, cinq, six,
levez la chemise;
sept, huit, neuf,
tapez sur le boeuf;
dix, onze, douze,
il a les fesses toutes rouges.

(Zeitschr. des Vereines für Volksk. IV. 250).

II.

„Anguli, banguli . . .“

Iz djetińe se dobi još sjećam riječi, što no smo ih govorili djeca: „Eketi, peketi, cuketi me . . .“ (dalje više ne znam), ili: „Anguli, banguli, cinga če, . . . šviga švaga črez dva praga . . .“.

Ove su mi riječi bile tamne, tajne, dok nijesam naišao na poljski tekst u folklorističkom časopisu „Lud“ (V. 376): „Eketi, peketi . . . Abel, fabel, *domine,* eks peks kostka gra“. — „Domine“ je očito latinska riječ, a i „eketi, peketi, cuketi me“ = anguli, banguli, cinga če“ tumači se iz latinskoga jezika; pokvarene su na ime to latinske riječi: *angite, pangite, cingite me.* Ostale riječi poljskoga teksta objašńavaju se iz italijanskih stihova: „Enghene, penghene pupadine *abili fabili* dominnie ess pess puss trau“, dakle znače: *habilis, fabilis.* Prema tome bismo mogli rekonstruirati prvi dio:

Angite, habilis,
pangite, fabilis,
cingite me, domine . . .

Pita se sada, kako su došle latinske riječi u dječje igre današńih naroda? Bez sumńe je to ostatak iz prošavših vremena, kad je la-

*

tinski jezik vladao školama; a sačuvao se, jer je igrama kao i obredima duh konservativan: što ih mańe ļudi razumiju, to više nalaze u ńima tajnosti. Sjetimo se bajańa, koja se često govore nerazumļivim, pa za to tajinstvenim latinskim riječima.

Sabrao sam više slovenskih varijanata. Velikoj većini još se poznaje isprvični latinski značaj, a na gdjekojoj se jedva vidi, da joj je izvor bio latinski. Drugi je dio u svima veoma iskvaren i ponajviše pokazuje ńemački, a katkada i talijanski utjecaj.

I. U Ļubļani sam čuo dvije varijante:

a) Anguli banguli fir koči, čiči biči *kompani,* serbaraka tika taka, *vija* vaja *ven.*

b) Ena nuja trta tuja, sija vija *kompanija,* srbaraka tika taka, *vija* vaja *ven.*

Ova pošļedńa varijanta jedva prvom riječi sjeća latinskoga izvora. Ńemački se utjecaj u ńoj još ne vidi. Zadńa riječ „ven“ očevidno znači isto, što u poļskome tekstu ‚eks‘, u talijanskom ‚ess‘ = lat. „ex“.

II. U Doleńskoj oko Novoga Mjesta pjeva se ovako: Ancoli, bancoli crencodelli, elli elli trimadelli, *ti si lajder lukež, pukež, ven . . .*

Riječi „ti si *lajder* lukež, pukež“ znače za cijelo: ti si *žali Bog* lukež; „lajder“ je ńemački „leider“.

III. U Goreńskoj oko Krope zapisali su mi ove varijante:

a) Ekate bekate sukate be, arbe farbe domine, etrun petrun *guter štuc, kvinte kvante* ugar fuc.

b) Engel tengel dufe de, dife dafa domine, e čez prot dime not, *bija* baja bom.

c) Andrle pandrle cuci kosi, kje si hodil, kje si bil? Po vrtu španciral, kamenčke nabiral, ajha pajha riten knedel kos kavs.

d) Ekate fekate sukate me, arbe farbe domine, et *konfectum kupfer štuc gense fuc.*

e) An doj terka noj, siv biv *kompa noj,* sama raka tika taka *vija* vaja *ven.*

Između ovih varijanata nalikuju jedna na drugu a) i d); varijanta e) najsličnija je ļubļanskoj I. b). — Riječi „guter štuc“, „kupfer štuc gense fuc“ (?) jesu ńemačke.

IV. U Komnu (u primorskome Krasu) broje djeca kod igre ovako: „Binguli, canguli perkončir, čiči biči *temperiči,* čika čaka ušberaka, ena vila a bičpaka“. — Na kojega padne riječ „paka“, onaj istupi iz vrste, tako da budu dvije vrste, dvije stranke za kuglańe.

V. U Kanalu (varoš u Goriškoj na Soči) jedna je varijanta veoma nalik na kropsku III. d): „Angeli bangeli kirkoči, kod si hodil, kje si bil? po vrtu španciral, kamńe pobiral, rajha pajha *rajsihaus*“.

Druga kanalska varijanta ima završetak: *fora via.*

Riječ „rajsihaus“ je ńemački: reiss ich aus! = utečem, dakle isto, što znači obično slovensko „ven“, lat. „ex“ ili talijansko „fora via“ (= ven, na poļe). Talijanska riječ „via“ vaļa da je i u varijantama I, a), b); III. b) e). I riječ „temperiči“ (IV.) je talijanska; isporedi još „kvinte, kvante“ (III. a).

VI. Osobito mnogo varijanata dobio sam iz Kastva kraj Rijeke:

a) Engele bengele cukardi, med fabel fabel domine, eks spuk straus.

b) *Ente fente tinte vas, kom cu hose sogen was, a e i o u, der greste Esel bist du.*

c) Aj baj tumi staj, tije mije kumpanije, ti mi rakuj, tiki takuj aj baj bum.

d) Čiči biči *temperin, una vija* dižbaraka, dasi spaka.

e) Činčiri binčiri, bonpanela, ki ti mańa bogatega, smokvi, lokvi, kapitan, daj ga nutar, daj ga van.

f) Engule bengule tri kandele štakule bakule fumanžele, ec bec, *fora* lupa bec, štapa kapetan, daj ga nutar, lavidan.

g) Etan ketan kare karić, čubi čubić kinge ginge gera gec.

h) Enci benci na kamenci, troje vrata na pečata, eni beri kuke krec.

i) Činčiri binčiri pampanela, oto nove bagatela, pirun peče i baškota, titi grando galijota.

k) Edońa drugońa trikući, čagara penga šenga, smokva lokva, dreveni bisk.

l) Peta petuļa domani, Marija dopahija, taj nela bin stopa tera lana.

m) Očenaši žižinaši, tri sto vere na kapele, bligni lizni šanta lore, osam kola prč.

Između navedenih formula bit će formule l) i m) potekle iz drugoga izvora. Formulu c) isporedi s I. b) i III. e). U formulama d), e), i) otpao je početak; ńihove riječi „čiči biči“ („činčiri binčiri“) nalaze se po srijedi u formuli I. a) i IV. Po riječima „tri kandele“ opomińe formula f) na točku III. („crencodelli . . . trimadelli“). Formulu d) isporedi sa IV.

U d) i i) ističe se osobito talijanski značaj, tako isto i u l).

Formula l) je ńemačka: *Ente fente Tintenfass, komm zuhause sagen was: a e i o u, der grösste Esel bist du.*

Dakle je i u Kastvu u običaju ńemačka formula.

Gotovo do riječi podara se ova kastavska ńemačka formula s onom formulom, koju je prije dvije godine mojemu pouzdaniku u goreńskoj Kropi priopćila neka starica:

Ete fete tinto fass,
in der Schule lerne was,
komm i haus a e i o u,
bist Esel du.

U Kropi je bila u pređašńa vremena tvornička ńemačka škola; s toga su stari ljudi do u naše dane umjeli još po nešto ńemački.

I u ńemačkim dječjim igrama s riječima nalazimo očevidne tragove latinskoga „Angite pangite“. Po izvješću u „Zeitschrift-u für öst. Volkskunde“ II. 97 recitiraju ńemačka djeca u Tirolu:

Enige, enige pipigi,
dabit dabit domine
et a Brot
qui qua dus.
Wer soll duss sein?
I oder du?

U istome su časopisu (IV. 210) navedeni ovakvi ńemački stihovi i iz sredńe (ńemačke) Štajerske:

Angerle wangerle zuckerle bu,
trakerle wackerle aussi musst du.

Kod preinačivańa ovakvih nerazumljivih latinskih i uopće tuđih riječi utjecala je tako zvana *narodna etimologija*, isp. n. pr. ‚cuketi‘, ‚kompani‘, t. j. cukati, kompanija.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
COBISS ©
00000503113